

HAYRA KOŞMAK*

وَلِكُلِّ وَجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيَهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ آيِنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللهُ جَمِيعًا إِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Herkesin yöneldiği bir yön vardır. Haydi, hep hayırlara koşun, yarışın! Nerede olsanız Allah hepinizi bir araya getirir. Şüphesiz, Allah’ın gücü her şeye hakkıyla yeter.”¹

Dünyada insanlar bir yarış içindedirler. Bu yarış bazen hayırda, bazen de şerde olur. Hayırda yarış, sadece para veya malını hayırlı işlere sarf etmek şeklinde anlaşılmalıdır. Kişinin kendisine, aile fertlerine, çevresine, ülkesine ve milletine, daha da öteye giderek tüm insanlığa yaptığı iyilik ve güzellikler de hayırda yarış olarak telakki edilir. Bu yarışın çeşitli alanları vardır: Bu alanlardan birkaç örnek sunalım:

a) İmanda yarış: İmanın güçlü olması, kalbe yerleşmesi ve onun tadına varabilmek için yarışmak.

b) İbadetlerde yarış: İbadetlerin zamanında, tam ve eksiksiz olarak yapılması; riya ve gösterişten, acelecilikten uzak durarak, ibadetin ruhuna uygun olarak ihlâs ve samimiyetle yapılması.

c) Ahlakta yarış: En güzel ahlaka sahip olmak, tüm kötü huylardan arınmak için çaba göstermek.

d) İşte yarış: İşini güzel ve mükemmel bir surette yapmak, elinden gelen bütün hüneri göstermek suretiyle işini sağlam ve zamanında yapmak.

e) İnsanlığa hizmette yarış: İnsanın Allah’ın yarattığı en değerli varlık olduğu gerçeğinden hareketle, ona değer vermek. İnsanı bir velinimet olarak kabul edip, cinsiyet, ırk, fakirlik-zenginlik, sosyal statü, kılık-kıyafetine bakmadan ona karşı gereken ilgi ve alakayı göstermek. Ezilmiş, sahipsiz, yetim ve dul kalmış insanların, ilaç parası bulamayan, başını sokacak yuva bulamayan kimselerin ellerinden tutmak.

f) Vatana hizmette yarış: Güzel vatanımızın kalkınması, hür ve bağımsız olarak yaşaması, milletler içinde hak ettiği dereceye ulaşması, ülkenin birlik ve beraberliğinin, dirlik ve düzeninin korunması için çalışmak. Ülkemizi geri kalmışlıktan kurtarmak, yer altı ve yer üstü zenginliklerini ülke insanının hizmetine sunmak için gayret göstermek, iş ve üretim sahaları açmak.

g) Eğitimde yarış: Sahip olduğumuz yavrularımızı çağın en son imkânlarını kullanarak, gelecek kuşaklara hazırlamak için maddi ve manevi imkânlarını seferber ederek tarihimizde şerefle yerini alan Biruni, İbn Sina, Gazali, Farabi, İbn Rüşd, Mevlana, Hacı Bektaşî Veli, Yunus Emre gibi bilim ve irfan adamlarını, keşif ve icatların öncülerini yetiştirmek için gayret sarf etmek.

h) Üretimde yarış: Azami derecede verimlilik ilkesine riayet ederek arazilerimizi ihya etmek, bilinçli tarım ve besicilik yapmak, üretim alanlarını çoğaltarak üretimi artırmak, hizmette kaliteyi artırmak, ihracatı artırarak memleketin kalkınmasına yardım etmek, bozuk ve kalitesiz mal üretmemek suretiyle güven temin etmek.

Bunları daha da çoğaltmak mümkündür. Başta da ifade ettiğim gibi bu “ayet-i kerime”yi sadece fitre, zekât, sadaka vermek olarak algılayıp, hayırda yarışını bu kapsamda değerlendirmek bizi

¹ Bakara, 2/148

yanıltır. Ayet-i kerime hakkında şunu da ilave etmek yerinde olacaktır: Müslüman, lüzumsuz ve gereksiz iş ve tartışmalarla uğraşmayacak, yapması gereken ne ise onu yapacak; sade şekle değil, o şekil içindeki ruha da bakacaktır.

فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ

“...Öyle ise hayırlı işlerde birbirinizle yarışın...”²

Yüce dinimiz İslam, bütün insanları hayra davet etmekte ve bizlerden faydalı işler yapmamızı, iyilik yolunda başkalarına örnek olmamızı ve hayırda birbirimizle yarışmamızı istemektedir.

Hayır; aklımıza gelen her türlü iyilik, güzellik, yararlı işler, faydalı tutum ve davranışları içine alan şümüllü bir kavramdır. Hayır, insanların rağbet ettiği, sevip arzuladığı güzel olan şeylerdir. Dilimizde karşılıklı beklemeden yapılan yardıma da hayır denir. Bir de hayrat tabiri vardır ki, bununla da Allah’ın rızasını kazanmak için insanların yararına sunulmak üzere yapılan/vakfedilen cami, mescit, okul, kütüphane, hastane gibi eserler kastedilir. Din görevlilerine de dine hizmet edenler anlamında hademe-i hayrat denilmiştir.

Hayır, bir anlamda şerrin zıttıdır. Yüce Allah, bizleri zaman zaman hayır ve şer ile dener, imtihan eder.³İmtihanda başarılı olmak da, başarısız olmak da bizim elimizdedir. Dünyada hayır ya da şer, ne yaparsak yapalım, yaptıklarımızın karşılığını ahirette mutlaka göreceğiz ve hiçbir şey karşılıksız olmayacaktır.⁴

Kur’an-ı Kerim, hayatın gagesinin hayır ve iyilik yarışında bulunma olduğunu bildirmektedir:

أُولَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ

“İşte bunlar hayır işlerine koşurlar ve o uğurda öne geçerler.”⁵

فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ

“Haydi, hep hayırlara koşun, yarışın!...”⁶

حَتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ

“...İşte yarışanlar, bunun için yarışsınlar.”⁷ ayetleri bunun açık göstergesidir.

Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde *“din hayırhahlıktır.”* (Müslim, “İman”, 95, Ebu Dâvûd, “Edeb”, 67; Nesâî, “Bey’at, 31) buyurmuştur. Yani dinin özü, insanların hayrını, iyiliğini istemektir.

Yine Kur’an-ı Kerim’den öğrendiğimize göre; dünya ve ahirette kurtuluşa erebilmek için hayır işlemek gerekir. Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor:

² Maide, 5/48

³ Enbiya, 22/35

⁴ Bk. Bakara, 2/110, 184, 197; Âl-i İmrân, 3/30; Zilzâl, 99/7-8

⁵ Mü’minun, 23/61

⁶ Bakara, 2/148

⁷ Mutaffifin, 83/26

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.”⁸

Yüce Allah insanları hayra davet ettiği gibi, bizden insanları hayra davet eden bir toplumun bulunmasını da emretmektedir:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun.”⁹

İslam’ın hayat anlayışı, iyilik yaparak başkalarına güzel örnek olmayı önemsemektir.

الْبِرُّ لَا يَبْلَى

“İyilik eskimez, yani iyilik sahibi daima hayırla yâd olunur.”¹⁰ buyuran sevgili Peygamberimizin hayat felsefesi de, hakkı ve hayrı yaymaya dayanır.

Peygamberimizin yetimleri, yoksulları, darda kalanları, maddi ve manevi yardıma muhtaç olanları nasıl bağrına bastığını, onlarla nasıl candan ve fedakârca ilgilendiğini biliyoruz. O’nun, kendisine ikram edilen yiyeceği bile çevresindekilerle paylaşması, eline geçen hemen her şeyi muhtaçlara dağıtması, kimseyi eli boş çevirmemesi ve cömert davranması ne kadar düşündürücüdür. O’nun bu fiili örneği, Müslümanlar için de kesintisiz hayır işleme bilinci oluşturmuştur. Bunun sonucu olarak camiler, medreseler, hanlar, köprüler, aşevleri gibi hayır kuruluşları ve vakıf müesseseleri ortaya çıkmıştır. Bu anlayış Müslümanlar arasında, **“insanların en hayırlısı, insanlara faydalı olan; malın en hayırlısı, Allah yolunda harcanan; Allah yolunda harcananın en hayırlısı da insanların en çok ihtiyaç duydukları şeyleri karşılayandır.”** şeklinde İslam’ın ruhuna uygun bir ilkenin yerleşmesinde önemli bir etken olmuştur.

Dünyada insanlara iyilik yapmak ahirette insanı mutlu edecek ve cennete girmesine vesile olacak bir hayrı önden göndermek demektir. Sevgili Peygamberimiz,

لَنْ يَشْبَعَ مُؤْمِنٌ مِنْ خَيْرٍ حَتَّىٰ يَكُونَ مِنْتَهُمَا الْجَنَّةَ

“Mümin, sonu cennet oluncaya kadar işlemiş olduğu hayra doymaz.”¹¹ buyurmuyor mu?

Öyleyse birbirimizle hayırda yarışalım; bu yarış, güzellikleri ve erdemleri artırma yarışıdır. Çünkü olgun müminler, dünyevi çıkar elde etmek ya da insanlar arasında bir üstünlük sağlamak için değil, sadece Allah’ın emirlerini yerine getirmede, sevgili Peygamberimizi örnek almada ve insanlık için faydalı şeyler üretmede birbiriyle yarışırlar. Unutmayalım ki, bu yarışta kaybeden hiçbir kimse yoktur.

⁸ Hac, 22/77

⁹ Âl-i İmran, 3/104

¹⁰ en-Nebhâni, el-Fethu’l- Kebir, 1, 490)

¹¹ Tirmizî, “İlim”, 19

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَآتَوْا أَمْرَ أَهْلِ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمْ
الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ

“Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah’a iman edersiniz. Kitap ehli de inansalardı elbette kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan iman edenler de var. Ama pek çoğu fasık kimselerdir.”¹²

İyiliğe/hayra öncü, kötülüğe engel oluş, aslında “emr bi’l-maruf nehy ani’lmünker” kavramının açılımıdır. İyiliklerin-ahlaki değerlerin yaygınlaştırılması ve kötülüklerle mücadele olarak tanımlayabileceğimiz emr bi’l-ma’ruf nehy ani’l-münker, dinimizde farz olarak değerlendirilmiş bir görevdir. Öyle ki Müslümanların varlık sebebi de böylesi yüce bir görev ile ilintilendirilmiştir. Başlangıçta zikrettiğimiz âyet, müminlerin, bu görevlerini dile getirmektedir. Bu yönüyle toplumu teşkil eden bütün fertlere, bir sorumluluk ve duyarlılık anlayışı getirilmektedir. Bu sorumluluk anlayışı, hemen hemen hayatın her safhasında söz konusu olabilmektedir.

Bir müminin sorumluluk anlayışını, Hz. Peygamber (s.a.s)’in şu hadisi gayet güzel bir şekilde ifade etmektedir:

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَاسْتَطَاعَ أَنْ يُغَيِّرَهُ بِيَدِهِ، فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ

“Sizden kim bir kötülük görürse, eğer gücü yetiyorsa, onu eliyle değiştirsin. Buna gücü yetmiyorsa diliyle o kötülüğü değiştirsin. Buna da gücü yetmiyorsa, o zaman kalbiyle buğz etsin ki bu da iman gerektirdiği en alt sorumluluk sınırınıdır.”¹³

Gerçek şu ki, kötülüklerle, yanlışlıklarla, hukuk tanımamazlıkla mücadele edilmeyen toplumlarda, başlangıçta yaygın olmayan bir kötü alışkanlık, zamanla bir kanser hücresi gibi bütün toplumu sarabilmektedir. Ahlaksızlıklar, başlangıçta etkisi itibariyle bireylerle sınırlı gibi gözükse de, zamanla diğer fertler de işlenen kötülüklerden bir şekilde etkilenmekte ve payına düşeni almaktadır. Zina, içki, kumar, kap kaç, hırsızlık, uyuşturucu gibi çirkin eylemler, başlangıcı itibariyle belirli kişilerle sınırlı kalsa da, doğurduğu sonuçlar açısından bütün toplumu ilgilendirir bir konuma gelebilmektedir. Zira bu tür çirkin davranışlar sonucunda, nice aileler yıkılmakta, kanlar akıtılmakta, çocuklar yuvasız kalmakta, henüz baharında nice hayatlar sönmekte ve solmaktadır. Bunların da toplumu huzursuz ettiği gayet açıktır.

Bu ve benzeri gerekçelerle İslam, bir taraftan topluma hiçbir fayda sağlamayan gayrimeşru eylemleri yasaklarken, diğer taraftan da bu tür ortamların oluşmasını engelleyecek önlemleri almıştır. Tabii ki bu mücadelede, Müslümanların hayrın öncüsü, şerre engel oluşları en etkin unsurdur.

Toplum hatta tüm insanlık olarak kötülüklerle karşı duyarsızlığın faturasını gayet ağır bir şekilde ödediğimiz çağımızda sorumluluk bilinciyle “emr bi’l-ma’ruf nehy ani’l-münker”in önemini daha iyi anlıyor ve gözlemliyoruz. Ahlaki ve toplumsal değerleri, kaygısızca yozlaştırarak heder eden insanlar, aslında bütün toplumun değerlerini heder etmektedirler.

¹² Âl-i İmran, 3/110

¹³ Tirmizî, “Fiten”, 11

Susmanın/sorumsuzluğun getirdiği cüret ile yıkılan bu değerler, aslında hepimizin kalbi konumundaki değerler bütünüdür.

Sorumluluğumuzu yerine getirmemekle, yasal ve meşrû olmayan ilişkilerin zemin bulmasına bir yönüyle biz de katkı sağlamaktayız. Peygamber (s.a.s)’in şu örnekleme toplumdaki kolektif sorumluluk anlayışının ya da bilincinin gereğini veciz bir şekilde dillendirmektedir:

مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا فَكَانَ الَّذِينَ فِي
أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنَا خَرْقًا وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَا فَإِنْ يَتْرُكُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا
هَلَكُوا جَمِيعًا وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَّوْا وَنَجَّوْا جَمِيعًا

“Allah’ın çizdiği sınırları aşmayarak orada duranlarla bu sınırları aşip ihlal edenler, bir gemiye binmek üzere kura çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerleşmişlerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar: Hissemize düşen yerden bir delik açsak, üst katta oturanlara eziyet vermemiş oluruz, dediler. Şayet üst katta oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek için alt kattakileri serbest bırakırlarsa, hepsi birlikte batır helak olurlar. Eğer bunu önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de onları kurtarmış olur.”¹⁴

İhlal edildiğinde fert veya topluma zarar verecek olan eylem ya da davranışlara göz yummak, duyarsız kalmak modern toplum bilinci ile de bağdaşmaz. Hadiste de dile getirildiği gibi toplum, adeta bir gemiye benzer. Bu gemi batınca sadece gemiyi delme suçunu işleyenler batmaz, bütün yolcular (toplum) batır. O halde gemide bulunanların görevi, böyle bir faaliyete izin vermemeleridir. Ahlsızlığa, şerre zemin hazırlamaya, kural tanımazlığa ya da ihlale aldırış edilmediğinde, bunun sonucunun iyi olmayacağını, âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber (s.a.s) gayet dikkat çekici bir şekilde dile getiriyor:

وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْ عِنْدِهِ ثُمَّ لَتَدْعُوْنَهُ فَلَا
يَسْتَجِيبُ لَكُمْ

“Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, ya iyiliği (maruf) emir ve kötülükten (münker) men edersiniz yahut Allah Teâla size azap (toplumsal kargaşa ve kaos) gönderir. Sonra Allah’a yalvarırsınız da duanız kabul edilmez.”¹⁵

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, genelde insan özelde ise Müslüman olarak, her dem hayra anahtar, şerre kilit olma gayreti içinde bulunmak bir erdem ve ayrıcalıktır. Böylesi bir göreve talip olmak ve bu yolda adımlar atmak, var oluş amacımıza yaraşır bir tutumdur. Huzurlu, sağlıklı bir toplum olabilmenin yolu da bireylerin söz konusu tutumu sergilemelerinden geçmektedir. Hayra öncü, şerre mani oluş, aynı zamanda dindarlığın bir gereği ve ölçütüdür.

* Dr. Yaşar YİĞİT

* Mehmet KAPUKAYA

¹⁴ Buhârî, “Şirket” 6; “Şehâdât” 30

¹⁵ Tirmizî, “Fiten”, 9

* Dr. Yüksel SALMAN